

Politieke beschouwingen

DOOR

ANT. PANNEKOEK.

I.

Van het oogenblik af, dat in een land de kapitalistische ontwikkeling zoover gevorderd is, dat een zelfstandige proletariersklasse zich vormt en met eigen wenschen, eigen opvattingen, eigen politieke eischen optreedt, beheerscht het socialisme de binnenlandsche politiek. Naast den strijd tusschen de verschillende groepen der bezittende klasse over de verdeeling van den buit treedt van dat oogenblik af als een alles overheerschend belang, de buit zelf te verdedigen en haar voortduren ook in de toekomst te verzekeren. Niet altijd schijnt deze evenzeer gevaar te loopen; er zijn tijden, waarin de bourgeoisie dit gevaar slechts zeer ver en vaag toeschijnt; maar altijd blijft het als een dreigende onweersbui, als een donkere achtergrond achter den dagelijkschen strijd staan en kleurt dien met een bijzondere kleur. Van het oogenblik af, dat zij voor 't eerst haar doodsklokje heeft hooren luiden, verliest de bourgeoisie dien toon nooit meer uit het oor. In schijn is alles gelijk gebleven; wetten worden gemaakt, de partijen, nu met een nieuwe vermeerderd, strijden en debatteeren met elkaar, ministers gaan en komen — maar in werkelijkheid is alles anders geworden. De nieuwe partij, die er bij gekomen is, hoezeer zij in vormen en gedragingen op de andere mag lijken, zit in hun gezelschap als de steenen gast te midden van Don Juans kornuiten; en bij alle wettenmakerij, alle partijstrijd, alle regeeringswisseling zit als achtergrond de gedachte: hoe het dreigende onheil van het socialisme van de kapitalistische samenleving af te wenden.

Het is bekend, hoe in Duitschland de vrees voor de arbeidersklasse zoo sterk was bij de bourgeoisie, dat deze haar strijd tegen de feudale klassen, adel en koningschap, opgaf en hen in het bezit hunner macht liet. Liever dan haar onbepaalde macht over de arbeiders ook maar eenigszins, in ruil voor een gemeenschappelijken strijd tegen die middel-eeuwsche machten, prijs te geven, liet zij de reaktionaire klassen in

het bezit van macht en voorrechten, opdat zij die ook ter bescherming van de klasseheerschappij der bourgeoisie tegen de arbeiders zouden gebruiken. Daardoor is het gekomen, dat de Duitsche arbeiders de ontzaglijke macht van een half-absolutistischen staat tegenover zich vinden, waarvan alle organen, onder uitsluiting van elke democratische inrichting, als aan het volk vreemde en vijandige machten geheel in handen der regeering zijn.

In landen, waar de bourgeoisie de overblijfselen van het middel-eeuwsche feudalisme tot machteloosheid neergedrukt heeft, kan zij dezen weg niet inslaan; hier moet zij zich zelf helpen. In zulke landen (Engeland, Frankrijk, Nederland) heeft de lange heerschappij der bourgeoisie tal van vrijheden en democratische instellingen ontwikkeld, die de arbeidersklasse thans in haar strijd goed te pas komen. Hier is niet zulk een sterke centrale regeeringsmacht; hier is tegen het omhoogworstelen der arbeidersklasse met geweld veel minder uit te richten; hier moet de bezittende klasse zich helpen door list. Door allerlei politieke maatregelen en hulpmiddelen moet zij trachten, de arbeiders af te houden van het voeren eener eigen klassenpolitiek tegen de geheele bezittende klasse, en hun blik op de politieke verhoudingen te benevelen. Een dezer middelen is de strijd tusschen twee groote politieke partijen, twee fracties, waarin zich de politieke vertegenwoordigers der bezittende klasse verdeelen.

Natuurlijk is de bezittende klasse niet in staat, deze partijverhoudingen speciaal voor dit doel te scheppen, zooals zij in 't algemeen tot geen enkele ver-vooruitziende politiek in staat is. Het zijn bestaande, op natuurlijke wijze historisch gegroeide verhoudingen, die niet volgens een weloverwogen plan, maar meer onwillekeurig, volgens een maar halfbewusten drang, aan dit doel aangepast worden. In alle landen hebben zich onder de heerschappij van het kapitalisme de verschillende belangen van de verschillende onderdeelen der bezittende klasse tot twee hoofdrichtingen in de politiek gegroepeerd. Aan de eene zijde staat de industriele en de handelsbourgeoisie, die voor „liberale” maatregelen strijdt, liberale denkbeelden is toegedaan, bij de verdere ontwikkeling van het kapitalisme belang heeft en daarom den vooruitgang vertegenwoordigt. Aan de andere zijde staan groot en klein grondbezit, de kleine burgerij, in 't algemeen die groepen der bevolking, die door de ontwikkeling van het kapitalisme gedrukt of bedreigd worden; in het parlement staan zij reaktionaire of in elk geval konserveratieve denkbeelden voor.

Het eerste type van twee zulke partijen vormden in Engeland de Whigs en de Tories, waarvan de eerste de industriele, de andere de agrarische belangen vertegenwoordigde. Aan dit type is tegelijk te zien, hoe de verhouding van zulke partijen zich in moderne tijden wijzigt. De scherpe belangenstrijd tusschen groot grondbezit en industrie

is verzwakt, sedert de industrieelen een deel van hun kapitaal in grondeigendom steken en daartegenover adellijke en niet-adellijke grondbezitters op het ijverigst deelnemen in industriele en handelsondernemingen, als aandeelhouder, als kommissaris of als leider. Daarmee houdt de strijd tusschen die partijen op een diep de maatschappij beroerende te zijn, zooals zij in de eerste helft der 19de eeuw was, toen het om groote belangrijke dingen ging. Het wordt een strijd tusschen twee groote groepen van politici om de regeeringsmacht, die zij beurtelings innemen, en gebruiken om hun aanhangers met ambten en waardigheden te begiftigen; tal van persoonlijke belangen zijn op die wijze aan de overwinning van de eene of van de andere partij verbonden. Het partijverband wordt los; immers geen groote belangengemeenschap smeedt de groepen aaneen, waarvan sommige bij het opduiken van nieuwe kwesties overloopen en zich op andere wijze samenvoegen. De leuzen der partijen zijn van ideologische aard geworden; deze ideologische verschillen waren vroeger de uitdrukking van een zeer wezenlijke belangentegenstelling; hoewel zij thans geen andere realiteit meer bezitten, dan leuzen van tegenover elkander staande partijen te zijn, hebben zij door de herinnering aan hun vroegere beteekenis, door de traditie, nog steeds grooten invloed. Hoe zij zich echter ook noemen, beide partijen zijn thans gelijkelyk kapitalistische partijen geworden, al zijn ze ook uit agrarische of kleinburgerlijke partijen voortgekomen. Zooals in Engeland de strijd tusschen Whigs en Tories, zoo is in Amerika de strijd geworden tusschen de republikeinen, die oorspronkelijk de grootkapitalistische, en de demokraten, die de kleinburgerlijke tendensen vertegenwoordigden. Zoo heeft men in ons land den strijd tusschen de liberale en de klerikale coalitie; en deze strijd, waarvan wij de kleine bijzonderheden allen kennen, levert daarom het beste voorbeeld voor wat een veel algemeener verschijnsel in de ondergaande kapitalistische wereld is.

De overeenkomst en gelijksoortigheid van zulke partijen treedt nog scherper te voorschijn, wanneer de arbeidersklasse zich zelfstandig gaat organiseren. Tegenover deze nieuwe macht zinken de verschillen der beide kapitalistische partijen vrijwel weg, en bij alle belangrijke zaken staan zij schouder aan schouder tegenover de arbeiders. Waarom vereenigen zij zich dan niet heelemaal? Waarom vormt zich geen partij-groepeering, die aan de thans werkelijke ekonomische groepeerings beantwoordt? Men zou meenen, dat het optreden van een voor beiden gelijkelyk te duchten vijand de twistende broeders tot eensgezindheid zou moeten brengen; en juist omgekeerd laait de strijd tusschen beiden nu feller dan ooit op. Een geweldige politieke strijd beroert het land, zonder dat een groote belangenstrijd achter de strijdende partijen staat, behalve de strijd om de baantjes.

De oorzaak van dezen strijd is geen andere, dan de behoefte der bezittende klasse, de arbeiders omtrent de werkelijke verhoudingen in de maatschappij een rad voor de oogen te draaien. Haar macht berust op de onwetendheid der arbeiders ten opzichte van de klassetegenstellingen; al onze propagandistische arbeid is op dit doel gericht, de arbeiders de waarheid daaromtrent te laten zien. Zouden de kapitalistische partijen zich werkelijk tot één partij verbinden tegenover de arbeiders, dan zouden zij door de helderheid, die deze handelwijze over de klasseverhoudingen verspreidde, het inzicht en het klassebewustzijn der arbeiders buitengemeen versterken. Nu reeds vormen de afzonderlijke gevallen, waarin zij zich tijdelijk samenscharen, ons beste propagandamateriaal. Daartegenover is het de kracht der bezittende klasse, de arbeiders te overtuigen, dat de politieke strijd om geheel andere en belangrijker dingen gaat dan de behartiging der klassebelangen, en dat zij zelve hun materiele eischen dienen achter te stellen, nu de ook door hen gehuldigde ideologische beginselen, de „vrijheid” of „de eere Gods” gevaar loopen.

Het thans levende arbeidersgeslacht is opgegroeid in burgerlijke tradities; het heeft vroeger veelal den strijd tusschen de burgerlijke partijen meegestreden en meegeleefd. Treden zij uit die partij, voor wier ideologie zij nog steeds eerbied hebben, dan beteekent dat tegelyk, dat zij deze tegenover den vijand verzwakken. Men stelle zich een christelyk arbeider voor, die tot het inzicht komt, dat zijn belang meebrengt, de antirevolutionaire partij te verlaten. Moet hij dan niet het gevoel hebben, dat hij daardoor de van ouds en ook nu nog gehate tegenstanders, de liberalen, versterkt, en zal hem dit niet doen aarzelen? In Engeland werd het zelfstandig optreden van een onafhankelyke arbeiderspartij door de liberale pers met de opmerking begroet, dat zij door Tory-geld omgekocht waren; zóó werd dit optreden enkel als een verzwakking der liberalen, dus een versterking der Tories gevoeld; waartoe hier nog bijzonder aanleiding was, omdat in Engeland geen herstemming is, maar de kandidaat, die de meeste stemmen haalt, gekozen is. In de omstandigheden van ons land zal dit proces op die wijze zich openbaren, dat talrijke arbeiders, die zich nog niet kunnen losmaken uit de betoovering dier burgerlijke ideologieën, wel in eerste stemming rood stemmen, maar bij herstemming zichzelf de vrijheid voorbehouden vóór hun oude medestanders, tegen hun oude tegenstanders te stemmen. Zulke personen zijn voor ons nog maar half gewonnen, en het grootste helft van het werk, om hen tot socialisten te maken, moet nog gedaan worden.

De socialistische propaganda bewerkt, dat ook groote kringen van arbeiders, die zich nog achter de burgerlijke partijen scharen, allerlei sociale hervormingen en meerdere rechten vragen. Deze partijen kun-

klassestaat de arbeiders meer en meer den strijd tegen dezen staat deed opnemen, wat konden alle staatsrechtelijke theorieën der liberale daartegenover uitwerken, vergeleken met de leer van het Goddelijk Gezag van de Overheid? De reaktionaire tegenzin der antirevolutionairen tegen allerlei burgerlijke vrijheden, indertijd door de liberalen ingevoerd, kwam goed te pas, nu de arbeidersklasse in haar strijd op deze vrijheden steunde; nu werden ze voor de bourgeoisie lastig, maar de liberalen werden door hun traditie telkens belemmerd, als zij ze wilden beperken. Het onbeperkte despotisme van den kapitalist in zijn fabriek vond, waar het staatsgezag dit dreigde aan te tasten, een eerbiedwaardigen steun in de leer van de souvereiniteit in eigen kring, de christelijke Manchesterleer. Op dit terrein vond Dr. Kuyper spoedig gelegenheid, als zaakwaarnemer der fabrikanten op te treden en zoo de aandacht der over de sociale wetgeving der liberalen ontevreden bourgeoisie op zijn partij te vestigen. Trouwens door samenvoeging met de jonkerpartij en het bondgenootschap met de katholieken kon de christelijke coalitie zoo goed als de liberale er aanspraak op maken, dat in haar de geheele kapitalistische klasse vertegenwoordigd was. Grootkapitalisten, grootgrondbezit, boeren en kleine burgerij vonden zoowel in de eene partijgroepeering als in de andere hun plaats, en een staart van arbeiders zelfs ontbrak geen van beiden.

Het vertrouwen, dat de bezittende klasse in Kuyper betoonde, toen zij hem in 1901 omhoog hief, heeft hij niet teleurgesteld. Met krachtige vuist heeft hij op de arbeidersbeweging ingeslagen; aan pogingen ter beperking van overgeleverde rechten en vrijheden liet hij het niet ontbreken, en tegelijk heeft hij de bourgeoisie laten zien, met hoe weinig opofferingen sociale wetgeving op touw gezet kan worden. En toch is hij gevallen, nadat de zegepraal van het vorige jaar zijn onbeperkte macht voor langen tijd te vestigen scheen. Waardoor is hij gevallen?

Wanneer men zegt, dat hij gevallen is door zijn zonden, verklaart men zeer weinig voor wie niet in een bovenaardsche wrekende Gerechtigheid gelooft. Er moet een klasse, een groep zijn, die zoowel neiging als macht heeft, deze rol op zich te nemen. De zonden, die het christelijk kabinet tegenover de arbeidersklasse op zich geladen heeft, konden bij de bezittende klasse zijn aanzien slechts versterken; nooit stond het sterker dan in de maanden na de Aprilstaking. De houding der arbeiders gaf Kuyper den genadeslag; maar de eerste, sterkste klap kreeg hij van de bezittende klasse zelf. Welke groepen hebben dit gedaan? Allereerst de intellektueelen, die aan de liberale partij betere organisatie en geestdriftige propagandisten gaven; maar bovenal de reaktionaire middelgroepen der bourgeoisie, die hem in 1901 op den troon verhieven, verschrikt door het sociale gedoe der liberale regeering, en die hem nu hebben doen vallen.

Het liberale intellekt heeft in de afgelopen vier jaar met ergernis moeten zien, hoe allerlei openbare ambten, waarvoor zij het monopolie meenden te hebben, door de christelijken bezet werden. Zooals in het algemeen de ideologische en algemeene belangen der bourgeoisie tegelijk de bijzondere stoffelijke belangen van deze groep zijn — men denke b.v. aan uitbreiding en verbetering van alle soorten onderwijs, van allerlei openbare diensten, enz. — zoo is in den partijstrijd de zegepraal van een der partijen tegelijk een direct stoffelijk belang voor de aan haar hangende intellektueelen en aspirant-ambtenaren. Mede daarom vormden de bijzondere onderwijzers de propagandakracht der christelijke partij; daarom ook hebben de vier jaren christendom en vooral de onderwijswetten van het laatste jaar het zooveel talrijker en over meer ontwikkeling en hulpbronnen beschikkend liberale intellekt uit zijn traagheid opgejaagd. Overal hebben zich onderwijzers, studenten, advocaten, ambtenaren opgemaakt, hebben de organisatie der liberale partij — tot dien tijd nihil — op pooten gezet, geschreven, gedebatteerd, blaadjes rondgebracht, en alles gedaan, om de verstrooide aanhangers op te wekken. Dit is een factor van niet te onderschatten beteekenis geweest voor den uitslag.

De belangrijkste factor echter was de omkeering van een deel der bourgeoisie, dat op de grens der beide partijgroepeeringen staat. Zij vormen het achterlijkste, het meest ouderwetsche deel, dat het vreemdst tegenover de moderne ontwikkeling en de moderne vraagstukken staat: Stijf-deftig en oud-kerksch of gematigd-modern-geloovig voelen zij zich door het fanatieke ijveren van de kalvinisten evenzeer afgestooten, als door het toenemende „materialisme” onder het volk. Zoo weinig weten zij van de moderne arbeidersbeweging, dat zij niets meevoelen van de noodzakelijkheid, de arbeiders door bijzondere maatregelen aan het lijntje te houden; sociale wetgeving schijnt hun onbezonnen revolutiegeest; de vraagstukken, die hun politieke belangstelling wekken, zijn kerkelijke strijdvragen. In de christelijk-historische partij vinden deze elementen hun politieke uitdrukking; zij vormen ook den ondergrond, waarop de brug van Lohman naar Van der Vlucht rust. In levensopvatting staan zij het allerverst van het socialisme af en zij zijn het meest reaktionaire deel der bezittende klasse. Met deze bevolkingslaag, die zich al naar de omstandigheden, aan den liberalen of aan den clericalen kant schaart, en beide keeren aarzeland, hebben beide partijen rekening te houden, want zij geven den doorslag. Zij gaven den liberalen den bons, omdat Borgesius' ministerie te rood deed, en werden daarbij nog door vele onchristelijke kapitalisten geholpen, die evenmin van sociale wetgeving hielden. Zij hebbens thans Kuyper den rug toegekeerd, omdat de felle ontketening van den partijstrijd in den vorm van godsdienststrijd hun tegenzin opwekte en hen in hun kerkelijke

beweging sterk en de arbeiders goed bewust socialistisch te maken. Hoe prozaïsch het ook moge klinken, bij al wat wij doen, behooren wij alleen te vragen: welk nut heeft het voor den groei van het socialisme? Dat dient ook bij de aangeprezen taktiek nagegaan te worden.

Het is niet aan den persoon van Kuiper te wijten, dat juist hij het eerst het socialisme en de vakbeweging zoo geweldig aanviel. Het is het toeval, dat hij minister was, toen het Nederlandsche proletariaat voor 't eerst door een schitterende krachtproef schrik en haat in de bezittende klasse deed opvlammen. De geheele kapitalistische pers, liberaal niet minder dan klerikaal, eischte straf optreden en Kuiper deed, als uitvoerder van den wil der kapitalistenklasse, dat wat een liberaal minister evengoed had moeten doen.

Doch de *bijzondere wijze*, waarop de wil der kapitalisten in 1903 uitgevoerd is, draagt het persoonlijk merk van Kuiper. Die vereeniging van bekrompen ijdelheid en gezagswaan, met koude wreedaardigheid, — typische karaktertrekken voor een politiek leider der kleine burgerij — die hij daarbij aan den dag legde, in 't bijzonder zijn wraakgierigheid tegenover de slachtoffers, ze hebben hem, en terecht, voor altijd den diepen, gloeienden haat van de arbeidersklasse bezorgd. Maar hierop bouwt Van der Goes zijn oordeel niet. Niet om de wijze van uitvoering, maar om het feit van den aanval zelf op de arbeidersklasse achtte hij het noodig, Kuiper te doen vallen. Met de liberalen, waren zij het geweest, had men net zoo moeten doen.

Waarom? Welk nut heeft deze gedragslijn, in het algemeen gesproken, voor de arbeidersklasse of voor de ontwikkeling van het socialisme? Om het hun af te leeren? De straf, toegepast niet als wraakneming, zooals de Christenen willen, maar om den misdadiger te verbeteren: ongetwijfeld een mooi en modern standpunt. Maar helaas onpraktisch. *Deze* boosdoeners zijn onverbeterlijk; zij zijn erfelijk belast en voor den eenen boef, die onschadelijk gemaakt wordt, treedt een ander, die aan 't zelfde euvel lijdt. Wij weten toch immers, dat het geen toevallige kwaadaardigheid, maar een historische noodzakelijkheid is, die de bezittende klasse aldus tegen de arbeiders doet optreden. Komt zulk een weerspanning van het proletariaat weer voor, haar ministers zullen, of zij liberaal of klerikaal heeten, weer zoo moeten optreden. Strijd, felle strijd met strafbepalingen en uitzonderingswetten zullen zij allen tegen ons voeren, des te sterker, naarmate de arbeidersbeweging sterker wordt. Over allen zal op deze gronden het schuldig moeten uitgesproken worden, en dan zou de taktiek der sociaaldemocratie daarin moeten bestaan, telkens elk zittend ministerie te doen tuimelen en door een van de andere partij te vervangen.

Een vergelijking met de strafoefening, door onze Duitsche partijgenooten indertijd op Bismarck voltrokken, gaat dan ook heelemaal niet

op. Zij hebben daar door hun onvermoeiden en heldhaftigen strijd de schandwet, die hen als een pantser tegen den grond moest drukken, verscheurd en uiteengerukt, en toen volgde de kanselier spoedig zijn werk. Maar hier? Nog altijd staat Kuipers dwangwet in volle kracht. Men heeft alleen den *man* weten te vellen, door zijn helpers, die met hem aansprakelijk zijn voor het schandelijke *werk*, in zijn plaats te brengen. Zoo klein dit Bismarckje in vergelijking met zijn Duitsche voorbeeld was, nog veel kleiner en nietiger is onze strafoefening op hem, in vergelijking met de schitterende zegepraal, die de Duitsche arbeiders op hun tyran behaalden.

Neemt men de argumenten van Van der Goes algemeen, zooals hij ze geeft, dan blijken ze niet op te gaan. Zijn ze geldig, dan zijn ze het alleen voor dit bijzondere geval, dat het tegen Kuiper ging; d. w. z. hier, tegen Kuiper, laten wij de algemeene regels voor onze politiek rusten. Anders dan voor Van der Goes zal niet het feit zelf van den aanval op de arbeidersklasse, maar de bijzondere wijze van uitvoering voor de meesten het motief zijn, waarom zij het optreden der partij op 28 Juni goedkeuren. Voor wat toen gebeurd is, vindt men een volledige verklaring in den fellen haat, dien Kuiper bij de arbeiders gewekt heeft; deze heeft alle andere overwegingen op zij geworpen. De klerikale pers heeft geen reden, zich hierover schimpend uit te laten; zulk een volkshaat is een eerbiedwaardig, een mooi en nobel gevoel, en hij, dien het trof, kreeg, wat hij verdiende. „Het in 1903 gewekte gevoel laat zich niet onderdrukken” schreef *Het Volk*, en als verklaring en als verontschuldiging moet men dit geheel laten gelden. Maar niet als argument; niemand zal beweren, dat zich mee laten slepen door het gevoel de beste taktiek is. Het kongres, vrij ver van den beslissenden slag, wist het dan ook te onderdrukken en andere verstandelijke overwegingen te laten gelden. Onder den invloed van den volgenden strijd heeft het gevoel zich echter naderhand steeds feller baan gebroken.

„De haat tegen den man” schreef Lassalle (over Napoleon III) „sleept zelfs zuiver-denken met zich mee. Dat is de gevaarlijkste klip der gevoelspolitiek.” Een partij als de onze mag geen gevoelspolitiek voeren; bij haar moet het gevoel door het koel berekenende verstand beheerscht en geleid worden. De uitspraak, dat een mensch geen aardappel is, en zijn hartstocht eens uit moet vieren, wordt ook niet gedaan, om een levenswijze aan te bevelen, die voor de toekomst het meeste belooft; voor een partij kan zij nog minder gelden. Ook voor een partij is zelfbeheersching een deugd, en meer nog dan voor een enkel persoon, een noodzakelijkheid. Wat men doet, moet niet enkel aan den oogenblikkelijken hartstocht, maar ook aan de algemeener regels, uit de ervaringen van verder aflaggende gevallen getrokken, aan de theorie

du, getoetst worden. De veldtocht, die nu pas bij de kritieken en debatten in de partij tegen de theorie en de theoretici geopend is, kan als bewijs dienen, dat de gevolgde taktiek die toets der algemeenere regels niet kan doorstaan. Men steekt niet prijzend de praktijk *tegenover* de theorie in de hoogte, als men overtuigd is, dat beide in harmonie verkeerden.

De felle haat, dien Kuyper bij de arbeiders wist te wekken, verklaart voor een groot deel het gebeurde. Maar er komt bovendien, schijnt het ons toe, nog iets bij. Op het kongres is bij de herstemmingsdebatten ternauwernood gerept van de invoerrechten; en toch zullen deze ongetwijfeld bijgedragen hebben, een aantal socialistische kiezers naar de stembus te jagen ten bate van de liberalen. Algemeener gesproken, bestaan er tusschen de beide groote partijen, bezien van uit het standpunt van het onmiddellijk voordeel, voor de arbeiders werkelijke verschillen, en is de vaak bij de propaganda gebruikte term van het »lood om oud ijzer» alleen in zoover juist, dat ook lood en ijzer niet evenveel waard zijn. Is het wonder, dat de arbeiders inderdaad aan het lood de voorkeur gaven? Wanneer deze propaganda hen wilde doen gelooven, dat de eene partijkoalitie precies zoo slecht was als de andere, en had men daarop de aanbeveling van ons kongresbesluit over de herstemmingen willen bouwen, dan moest dit pogen mislukken op de nuchtere overweging, dat er een verschil tusschen beiden was, dat in de hangende tariefwet scherp uitkwam. Neen, onze propaganda had wat anders te doen: de arbeiders te laten voelen, dat hun strijd om iets algemeeners, verderafliggends ging, dat zooveel grooter en belangrijker was, dat daarbij vergeleken deze voor- of nadeelen in het niet zonken. Dit kon geen werk van een paar avonden zijn; dit besef van het grootere doel had alleen het werk van jarenlange propaganda kunnen zijn; deze had een kern van goed-socialistisch denkende arbeiders moeten kweken, die de noodzakelijkheid begrepen, ter wille van het algemeen belang van daadwerkelijke propaganda voor het socialisme het onmiddellijke voordeel op te offeren. Niet, dat de liberalen even erge arbeidersvijanden zijn (dat weten de arbeiders wel), moest de strekking van onze betoogen zijn; ook niet, dat er tusschen hen en de klerikalen geen verschil bestaat (want dat is niet geheel juist); maar een bestrijding en onderdrukking van het standpunt, dat alleen op het onmiddellijk voordeel der arbeiders letten wil.

IV.

Mag men zeggen, dat, nu geen reaktionaire koalitie, maar een voortstrevend-liberale regeering uit de verkiezingen is voortgekomen, de gevolgde herstemmingstaktiek ook in het belang van het algemeen kiesrecht de beste is geweest? De volgende opmerkingen over de voor-

uitzichten van het A.K. zullen aantonen, dat zij van andere factoren afhangen, dan van deze regeeringswisseling.

Het A.K. beteekent de open deur voor de heerschappij van de massa. Mag deze ook onder het A.K. nog lang in meerderheid op haar onderdrukkers stemmen, deze hebben er toch rekening mee te houden, dat zij van het volk afhankelijk zijn. Zonder A.K. kan de parlementaire actie onzer partij het niet verder brengen, dan tot minderheidsprotesten en propaganda in breeden kring; onder het A.K. is het parlement de plaats, waar men met goeden kans op succes aan de kapitalistenklasse de heerschappij kan betwisten, het echte terrein van den klassenstrijd, waar beslissende slagen geslagen worden.

Het algemeen kiesrecht is *tegen* het belang der bezittende klasse en daarom is de bezittende klasse natuurlijk *tegen* het algemeen kiesrecht. Zij mag het meer of minder gevaarlijk vinden: redenen, om er vóór te zijn, bestaan in gewone tijden nauwelijks voor haar. Voor de liberale partij, die de bezittende klasse vertegenwoordigt, geldt hetzelfde.

Wat voor reden kan er dan bestaan voor zulk een partij, zulk een klasse, om tegen haar eigen belang in, toch het kiesrecht algemeen te maken of sterk uit te breiden? Deze, dat behoud van het bestaande naar haar meening grooter nadeelen meebrengt dan uitbreiding. Dit kan alleen het gevolg van bijzondere situaties zijn; maar de natuurlijke ontwikkeling der maatschappelijke en politieke verhoudingen voert noodzakelijk nu en dan tot zulke situaties.

In 1893 kon de bourgeoisie meenen, door ruime kiesrecht uitbreiding de heerschende ontevredenheid in regelmatige bedding te leiden, waar zij onschadelijk was. Zij had toen nog geen ondervinding van parlementair optreden eener sociaaldemokratische partij en kende alleen de woelige uitingen van de oude beweging. De tweemaal vier jaren, die de S. D. A. P. in het parlement opgetreden is, hebben dien waan in den grond verstoord; de nieuwe banen, die de arbeidersbeweging nu insloeg, zijn verontrustender dan de oude. Terecht heeft Troelstra eens gezegd, dat het optreden der sociaaldemokratie als politieke partij de grootste hinderpaal voor het A.K. is; want nu weet de bourgeoisie hoe gevaarlijk dit voor haar is.

Een eenvoudige herhaling van 1893 is daarom uitgesloten; er is nu heel wat meer noodig; maar daarom is de kans nog niet verkeken. Want het bestaande kiesrecht is voor een deel der bourgeoisie verre van „menschelijkerwijs volmaakt”; doen zich de onaangenaamheden goed gevoelen, dan zal zij verandering wenschen; maar stelt zij verandering aan de orde, dan heeft zij het hoe en het hoever niet meer in de hand. De uitbreidingen, die reeds hebben plaats gehad, leggen het heft in handen van de bekrompen kleinburgerlijke klassen en het platteland, en dit kan voor de liberale grootbourgeoisie

wel eens heel onaangenaam worden. In den strijd tusschen de verschillende groepen der bourgeoisie kan tijdelijk het verschil met de arbeiders en het van die zijde dreigend gevaar wel eens gering schijnen; raakt een dezer groepen al te sterk en duurzaam in de knel, dan kan zij, om er maar uit te komen, zelfs het A. K. als het kleinste kwaad beschouwen.

Op deze overweging berust de herstemmingstaktiek, zooals zij op de kongressen in 1901 en 1905 is aangenomen, voor zoover zij niet enkel propaganda bedoelde. Wanneer de liberalen eenige malen vergeefs zouden pogen, de regeering te bemachtigen, dan zouden zij in steeds sterker mate naar kiesrechtuitbreiding gaan overhellen. Men ziet b. v. in België, hoe een groot deel der liberale partij, om maar de gehate heerschappij der klerikalen te breken, zelfs afschaffing van het meervoudig stemrecht aanvaardt, wat toch alleen aan ons ten goede zal komen.

Ook in nog andere gevallen kan de heerschende klasse zich tot kiesrechtuitbreiding gedwongen voelen, wanneer n. l. haar eigen politiek in een impasse raakt, in een slop blijft steken. De deur half open (zooals nu) beteekent te veel arbeidersinvloed om konservatief te regeeren, te weinig echter om democratische maatregelen door te zetten; te veel, om haar eischen en protesten te smoren en te negeeren, te weinig, om er op bevredigende wijze aan tegemoet te komen. Allerlei regeeringen worden geprobeerd; reactie bevalt niet, vooruitstrevendheid bevalt niet, theologie bevalt niet, een regeering boven de partijen bevalt niet; ten slotte dringt tot diep in de bezittende klasse een gevoel van onwil en teleurstelling over de opeenvolgende regeeringen, die maar voortsukkelen zonder wat tot stand te brengen; en deze impotentie wordt spoedig aan het gebrekkige kiesrecht geweten. Zoo was het b. v. vóór 1889. Hiermee is niet gezegd, dat dan alles van een leien dakje gaat. Ook herhaalt de geschiedenis zich nooit precies. Op 't laatste oogenblik kunnen vaak de reaktionairste elementen terugschrikken voor den sprong in het duister, en deserteeren. Een krachtige volksagitatie is voortdurend noodig, om zulk een hervorming haar beslag te doen krijgen.

Welke uitzichten biedt nu het nieuwe ministerie? Van de opgenoemde gevallen is er geen aanwezig; de liberalen zijn ook onder dit kiesrecht weer op het kussen gekomen en hebben dus geen enkele reden, naar verandering te haken. Uit pure liefde voor de arbeiders zullen zij het A. K. niet geven; de voorstanders van A. K. of zelfs van het blanco-artikel vormen een minderheid. Hoe vooruitstrevend deze regeering er ook uitziet, ze kan alleen leven bij de gratie der oud-liberalen, die haar laten vallen bij de minste democratische allures. Hoogstens is van haar bevordering van de zaak van het A. K. te verwachten, in zoover zij de onmogelijkheid zal doen blijken, onder het bestaande kiesrecht tot een eenigszins bevredigende sociale wetgeving te geraken.

Toch, ondanks dit alles, meenen wij, dat er reden is, om te verwachten, dat binnen afzienbaren tijd, wellicht nog onder dit ministerie, het A. K. de brandende kwestie zal worden en wij er dan een goeden gooi naar zullen doen. Daartoe moeten wij onze aandacht richten op wat in het buitenland gebeurt, en waarvan de beteekenis voor onze binnenlandsche politiek nog maar weinig aandacht schijnt te hebben getrokken.

De Russische revolutie beteekent, naar de meening van onze bekwaamste theoretici en beste kenners der internationale verhoudingen, zooals Kautsky en Mehring, een keerpunt in de geschiedenis van geheel Europa. Het ruim dertigjarige tijdvak van rustige parlementaire ontwikkeling, die overal sterke socialistische partijen deed ontstaan, zal plaats maken voor een meer stormachtigen revolutionairen strijd. Met den val van het Russisch absolutisme verliezen ook de halfautokratische en feudale regeeringen en de reaktionaire klassen in West-Europa hun steunpunt. Een tijd van groote binnenlandsche- en misschien ook buitenlandscheberoeringen breekt dan aan, en deze stroom zal ook op ons land zijn invloed doen gevoelen. Niet onmiddellijk werkt hier, wat in Rusland geschiedt; voor ons land zal de sterkste invloed uitgaan van Duitschland. Als het zoover mocht komen, dat het in Duitschland begint te rommelen — en er begint reeds een sterke revolutionaire drang in de Deutsche arbeiders te komen; — wanneer daar de reaktionaire jonkerregeering valt door de actie der arbeiders en plaats moet maken voor een democratisch regime; wanneer dan tegelijk wellicht in België de klerikale reactie ten slotte onder de slagen der arbeiders valt, — dan blijft men daar in ons land niet rustig onder. Dan zal de agitatie ook hier stijgen, de opwinding sterker worden onder de arbeiders; tallozen, die tot nog toe van onzen strijd ver weg bleven, zullen dan in vuur komen; onze kiesrechtbeweging — want dat zal *hier* de vorm zijn, waarin zich de revolutionaire energie zal uiten — zal geweldig opvlammen. En tegelijk zal ontsteltenis en vrees heerschen in de harten der bezitters; zij zullen den *moed* niet hebben, eischen af te wijzen, die met zooveel klem gesteld worden. Men denke aan 1848, om te begrijpen, hoe een revolutionaire gebeurtenis in 't buitenland in weinige dagen kan tot stand brengen, wat te voren voor jarenlange agitatie onbereikbaar scheen. Met de sterkte en invloed van onze partij onder de Nederlandsche arbeiders voor oogen, en de krachtig oplevende kiesrechtbeweging kan men zeker zijn, dat de Nederlandsche arbeiders van de dan komende situaties *dit* juiste gebruik, de verovering van het A. K. zullen weten te maken. Noodig is het daarvoor tevens, dat zij zich niet enkel blindstaren op de onderdeelen van den parlementairen strijd hier te lande, maar ook oog hebben voor de groote wereldgebeurtenissen en de groote beteekenis, die zij voor onze binnenlandsche ontwikkeling hebben.